

A szociális kérdés alakváltozásairól írott gyönyörű könyvében Robert Castel azt állítja, hogy ha a napjainkban zajló földcsuszamlás erejű folyamatokat kirajzolni s megérteni akarjuk, úgy azok *eleven erejű* vallatóra fogásakor képesnek kell lennünk visszafordulni saját történelmünk felé.

Földcsuszamlás erejű folyamatok? Castel azt a problémát veti föl: ha a gazdasági hatékonyság és a szociális kompetencia újradefiniálásának az az ára, hogy a lakosság akár harmadát is „útszélre kell vetni”, beszélhetünk-e még akkor ugyanahhoz a társadalmi közöshöz tartozásról? Meddig mehet el egy *demokratikus* társadalom a kirekesztés, a társadalmi ellehetetlenülések eltűrésében, s mit tehet azért, hogy visszasegítse a társadalmi mozgástérbe a körülmények hatalma által ellehetetlenített csoportokat?

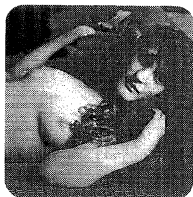
Ha a 20. században a szolidaritásnak a *társadalom ön maga fölött önként vállalt* gondoskodásává kellett válnia, s a szociális államnak magára kellett vállalnia az e fölötti kezességet, akkor – mint mondja – a 21. század hajnalán, amikor az ipari társadalom keretei között életbe léptetett szabályozórendszerek mélységesen megrendültek, valószínűleg ezt a társadalmi szerződést kell – kerül, amibe kerül – újradefiniálni. Egyezségekre kell jutni abban, hogy mit jelent a szolidaritás, végig kell gondolni, mik a feltételei a mindenki számára biztosított társadalmi tagságnak.

Társadalmi tagság? E probléma megértéséhez el kell jutni annak fölismeréséig, hogy nem ugyanaz, ha valaki *jelen van* a társadalomban, és az, ha *helye* is van e társadalomban. Nyomasztóan nagy a létszáma manapság azoknak, akik úgy vannak jelen, hogy nincs helyük. S megreked a felszínen az a megállapítás, hogy – ebből következően – jelenlétük *kényelmetlen, zavaró*. A lényeg: a szociális kérdés ugyan mindig a társadalmi élet peremén mutatkozik meg kihívó nyíltsággal, de a társadalom *egészét* kérdőjelezi meg.

Ma megroppannak a társadalom tartópillérei, s a helyzet kiélezetten veti föl a biztonságvesztés, a sebezhetőség, a kirekesztés, a szegregáció, a deviancia kérdéseit. (E fogalmak ugyanabba a szemantikai mezőbe tartoznak, mint a leszakadás, az érdemtelené válás, a társadalmi ellehetetlenülés.) Az én ízlésem szerint való szociológiának az a hitvallása, hogy egy társadalom akkor kezd beletörödni megosztottságába, amikor tényállapotként fogadja el ezt a bizonytalanságot és sebezhetőséget, s az individualizmus erkölcsi elvvé emelésével kifejezetten lehetőséget teremt bekövetkezésüknek. Úgy gondolom hát, érdemes figyelmünket a társadalom peremvidékére számkivetettek, a margón élők, a *marginálisok* felé fordítani. De, megintcsak Castelt követve: – „A jelen nem pusztán a ma. Hatásaiban velünk élő örökség is, s ha meg akarjuk érteni a mát, cselekedni akarunk tudni a mában, meg kell ismernünk ennek az örökségnek az emlékeit.”

Csavargókról, koldusokról, hajléktalanokról, munkanélküliekről, s – igen! – prostituáltakról elgondolkodtak már eleink is. Létük kevésbé, inkább látványuk zavarta őket. Saját kényelmük érdekében igyekeztek feleletet találni arra, hogyan lehetne jelenlétüket szalonképesebbé tenni, diszkréten háttérbe szorítani. Nem haszontalan megismerkedni gondolataikkal. Szeretném, ha a *Replikában* mód nyílnék arra, hogy előbb-utóbb e hajdani marginálisok mind bemutatásra kerülhessenek. A róluk formált nézetek s mai társadalmi problémáink ismeretében a gondolkodás felelőssége már az Olvasóra vár.

Léderer Pál

A szerzőkről, röviden...

Brichta Kálmán kilétét nem sikerült felderítenem. Nevét sem Szinnyei József 1893 és 1914 között megjelent 14 kötetes „Magyar írók élete és munkái” című, elképzelhetetlenül aprólékos nagy összegzésében, sem pedig Gulyás Pál hasonló jelzőkkel illethető, 1939-ben kezdett (s halála után is folytatott) lexikonában nem találtam meg. Ez valószínűleg nem túl nagy veszteség.

Vészharag, jajszó és fúriák – továbbá sok-sok felkiáltójel a mondatok végén! Vörösmarty nyelven szól az írás – persze, Vörösmarty tehetsége nélkül. (Nekem Karinthy jut eszembe: Norrah és a vérhagyma.) Tobzódik a reflektálatlan indulat: a *prohibíciós szenvedély*. Szándékolatlan stílparódia e művecske, de talán épp ezért érdekes és tanulságos.

*

A városi képviselőtestülethez intézett beadványt húsz polgár írta alá. E derék polgárok, kiknek kilétét a nyomtatásban megjelent füzetke ismeretlenül hagyja, s csak annyit mond: „következik 20 aláírás”, ugyanazt a nótát fűjják, mint az előző szerző. Érzelmileg igencsak fűtött álláspontjukhoz kommentárokat fűzni nem biztos, hogy szükséges: a soron következő szerző „helyre teszi” őket.

*

A kesztyűt Gyulán ahajt felvevő Kovács István orvosdoktor. 1830-ban született. Teológiai, majd orvosegyetemi tanulmányokat folytatott, kezdetben tanárként, később orvosként működött. 1863-tól Békés megye főorvosa és a megyei kórház igazgatója. 1894-ben hal meg.

Terjedelmi okokból elhagytam tanulmánya utolsó oldalait, ahol külföldi példákkal szemlélteti, milyen károkat okozott mindenütt a prostitúció ellenőrzött keretek között megtűrt nyilvánosságával szembeni intolerancia.

A prostitúció jogi szabályozását illetően négy fő irányzat, megközelítés létezik: a klasszikus reglementációs rendszer; a reglementációs rendszer jogilag engedélyezett nyilvánosházak nélkül; az abolitionista rendszer; a prohibicionista rendszer. (...)

[A reglementációs ideológia szerint] 1. a prostitúció olyan szükséges rossz, amelyet tanulmányozni és ellenőrzés alatt tartani kell annak érdekében, hogy megvédjék a társadalom egészséges részét; 2. a prostitúció a nemi betegségek fő oka; 3. a prostitúáltak olyan társadalomellenes szubkultúrát képeznek, amely morális, társadalmi, egészségügyi és politikai fenyegetés kockázatát rejtje magában. (...)

A tolerancia és felügyelet dualista igénye oda vezetett, hogy a szabályozott rendszer három alapszabálya a következőképpen alakult: 1. szükség van zárt helyek létesítésére (bordély), amelyek a gyermekek és a tisztességes nők szeme előtt rejtve maradnak. Ez ugyanakkor marginalizálja és fékezi a házasságon kívüli szexuális aktivitást, és elkerülhetővé teszi a prostituáltak immorális és botrányos megjelenését az utcán. 2. Szükség van a nyilvánosházak állandó, nyilvános hatósági felügyeletére. (Legfontosabb jellemvonása a szabályozott rendszernek a rendőrség felelőssége a jelenség kontrolljáért és felülvizsgálatáért.) 3. Szükség van e marginalizált társadalom kontrolljára strikt elkülönítéssel és hierarchián keresztül. (...)

A reglementációs rendszer a tolerancia egy formája. A nyilvánosház minden szakmailag aktív tagját regisztrálják és engedéllyel látják el, s emellett mindannyian orvosi felügyelet és rendszeres orvosi ellenőrzés alatt állnak. (...) A reglementációs rendszer részletei igen nagy mértékben eltérnek egymástól, korszakokként és az adott ország sajátosságai szerint. Néhány rendszer szigorúbb, toleránsabb vagy represszívebb, mint mások, de mind adminisztratív kontrollt alkalmaz, és a nyilvánosház tulajdonosát adóztatja. (...) Ez a rendszer ma már nagyon kevés országban létezik, s ott is inkább a modernizált, „neo-reglementációs” formában lelhető fel. (...)

Az abolitionista rendszer nem magát a prostitúciót szünteti meg, hanem a hatósági kontroll gyakorlását, azaz a szabályozott rendszert törli el. Az abolitionista álláspont szerint a prostituált helyzete a nyilvánosházban olyan, mint a rabszolgaé, s a prostitúcióval kereskedés egyértelműen emberkereskedés. (...) Az abolitionista rendszer országoként különböző, eltérő a represszió és a tolerancia foka, de mindig két alapelven nyugszik: ellenzi a prostituált áruba bocsátását és a kitarthatóságot,

Borzasztóan kíváncsi vagyok, hogyan döntött Gyula város tanácsa, a levéltári kutatásra azonban nem nyílt módomb. Csak remélem, hogy a vitából a doktor úr került ki győztesen.

*

Cséri János ugyancsak orvos, 1850 táján született, és 1907-ben halt meg. Akárcsak kolégája, ő is a reglementációs modell elkészített és felvilágosult híve. Tanulmányát rövidítésekkel közlöm; a kihagyott részek nem ütnek el az érvelés gondolatmenetétől.

*

Weisz Dániel a fővárosi törvényhatósági bizottság tagja, a VI. kerület esküdtje. Ezen írásán kívül más munkája nem ismert.

*

* *

Ezúton mondunk köszönetet *Forrai Judit*nak, hogy rendelkezésünkre bocsátotta a tematikus válogatásban fölhasznált képet.

valamint bünteti az erőszakkal vagy megtévesztéssel elkövetett szemérem elleni támadást.

A prohibicionista rendszer az abolitionistához hasonlóan ellenzi a nyilvánosházak létesítését, a prostituáltak regisztrálását és harmadik személy által való kihasználásukat. Az abolitionistától eltérően azonban tiltja magát a prostitúció gyakorlását is. Mindenki, aki prostitúcióval foglalkozik, felelősségre vonható, nemcsak a nyilvánosan prostitúcióra ajánlkozó. A szankció államigazgatási és büntetőjogi.

Fehér Lenke: Prostitúció – prostitúcióra kényszerítés – nőkereskedelem. *Acta Humana*, 1994, n° 14, 26–28. old.